

KS. BRONISŁAW MIERZWIŃSKI

GAUDIUM ET SPES
INSPIRACJĄ DLA DUSZPASTERSTWA RODZIN
W POLSCE

*GAUDIUM SET SPES AS AN INSPIRATION FOR THE PASTORAL CARE
OF THE FAMILY IN POLAND*

Abstract: The Apostolic constitution *Gaudium et spes* of the Second Vatican Council indicates its pastoral nature. This document places the matter of marriage and family as the first one among the important problems of the modern world and dedicates a significant portion of its reflection to it (nos. 47-52). The author of this article makes the point that this part had an essential influence on the concept and activity of pastoral care of the family in Poland. The teaching of the Second Vatican Council on marriage and family was later authoritatively interpreted and developed in Papal documents: Paul VI (mainly in the encyclical letter *Humanae vitae*) and John Paul II (especially in the Apostolic exhortation *Familiaris consortio*, the encyclical letter *Evangelium vitae*, and Letter to the Families). Papal teaching has allowed the pastoral care of the family to deeper understand the message of the Second Vatican Council and to better incorporate it into everyday life. But it was easier to present the doctrine of the Catholic Church on marriage and family than to convince the youth, betrothed and married couples to apply it in life. The first paragraph of the article contains an analysis of the new aspects of the Second Vatican Council's teaching on marriage and family, the second paragraph studies the part of the apostolic constitution *Gaudier et spes*, entitled *De matrimonii dignitate* and shows its implications in the pastoral care of the family in Poland.

Key words: The Second Vatican Council, *Gaudium et Spes*; the pastoral care of families; marriage; family; John Paul II

Duszpasterstwo rodzin w Polsce¹ narodziło się w obronie życia człowieka poczętego², jako reakcja na ultraliberalne prawo aborcyjne wprowadzone w Polsce

Ks. prof. dr hab. BRONISŁAW MIERZWIŃSKI – emerytowany profesor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: bromie@wp.pl

Rev. prof. dr hab. BRONISŁAW MIERZWIŃSKI – emeritus Professor at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; e-mail: bromie@wp.pl

¹ Odsyłam czytelników tego artykułu do pionierskiej i – jak dotąd – unikalnej monografii naukowej: R. KAMIŃSKI, G. PYŻLAK, J. GOLEŃ (red.), *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i dzia-*

przez rządy komunistyczne w 1956 r. U jego początków stała działalność Teresy Strzembosz wspartej autorytetem i nauczaniem Prymasa Tysiąclecia, ks. kard. Stefana Wyszyńskiego, zwłaszcza w okresie Wielkiej Nowenny Narodowej. Na poziomie diecezjalnym, myśląc o pierwszym etapie tego duszpasterstwa, warto wymienić biskupów: Wilhelma Plutę, Kazimierza Majdańskiego, Karola Wojtyłę, a także w nieco późniejszym okresie Stanisława Stefanka. Na początku duszpasterstwo rodzin koncentrowało swoje wysiłki na nauczaniu naturalnych metod planowania rodziny, jako przeciwdziałanie fali aborcji i antykoncepcji. Tu trzeba wspomnieć zasługi dr Teresy Kramarek. Nieoceniony wkład ma też prof. Włodzimierz Fijałkowski, twórca polskiej szkoły rodzenia, autor wielu cennych publikacji.

Na podstawie własnej obserwacji, opartej na studiach i badaniach za granicą, 38-letniej pracy naukowo-dydaktycznej oraz równoległym zaangażowaniu praktycznym, mogę śmiało stwierdzić, że nigdzie na Zachodzie nie spotkałem tak rozwiniętego duszpasterstwa rodzin jak w Polsce. Przy wszystkich jego bolączkach i potknięciach jest to najbardziej wypróbowana forma duszpasterstwa obok duszpasterstwa zwyczajnego. Jestem przekonany, że w znacznej mierze, dzięki temu duszpasterstwu, Polska rodzina jeszcze się trzyma zupełnie dobrze, ratuje egzystencję narodu i chroni Europę przed unicestwieniem swojej tożsamości.

Inspiracją i umocnieniem dla duszpasterstwa rodzin w Polsce stały się dokumenty II Soboru Watykańskiego, a w szczególności *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*³ w rozdziale *De matrimonii dignitate – O godności małżeństwa i rodziny*.

I. NOVUM UJĘCIA SOBOROWEGO

Niewątpliwie podstawą refleksji na temat małżeństwa i rodziny w przygotowaniu i obradach II Soboru Watykańskiego był Kodeks Prawa Kanonicznego z roku 1917. Kodeks ten formułując normy prawne dotyczące małżeństwa, koncentrował się na szczegółowym określeniu jego formy zawarcia oraz na celach małżeństwa. Sobór ich nie przekreślił, ale w zasadniczy sposób zmodyfikował spojrzenie na cele małżeństwa, wskazując na ich istotę, czynnik nadrzędny, porządkujący te cele.

lność pastoralna, Lublin: Bonus Liber 2013. Cieszę się, że wkrótce będzie angielskie wydanie tej cennej publikacji. Mamy czym pochwalić się za granicą. Ściśle związana z tematem mojej refleksji jest habilitacja ks. Zbigniewa Zaremskiego z UMK w Toruniu: *Troska Kościoła w Polsce o małżeństwo i rodzinę po Soborze Watykańskim II*, Toruń: UMK 2013.

² POŁ. B. MIERZWIŃSKI, P. LANDWÓJTOWICZ, *Geneza i rozwój duszpasterstwa rodzin*, w: R. KAMIŃSKI, G. PYŻLAK, J. GOLEŃ (red.), *Duszpasterstwo rodzin*, s. 45-66; B. MIERZWIŃSKI, *Rodzin duszpasterstwo*, w: R. KAMIŃSKI, W. PRZYGODA, M. FIAŁKOWSKI (red.), *Leksykon teologii pastoralnej*, Lublin: KUL 2006, s. 737-743.

³ W artykule stosujemy także przyjęty skrót KDK lub nazwę łacińską – *Gaudium et spes*.

Według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. małżeństwo w ujęciu chrześcijańskim, które ma charakter sakramentalny, posiada podwójny cel. Tekst łaciński tak to formułuje: *finis primarius matrimonii: procreatio et educatio prolis; finis secundarius: mutuum adiutorium et remedium concupiscentiae*. Tłumacząc to na język polski – celem pierwszorzędym małżeństwa jest zrodzenie i wychowanie potomstwa, natomiast cel drugorzędny ma dwa aspekty: wzajemna pomoc, jaką świadczą sobie małżonkowie, oraz uśmierzenie namiętności. Polskie tłumaczenie nie jest w pełni adekwatne do łacińskiego ujęcia, *remedium concupiscentiae* nie tyle oznacza uśmierzenie namiętności, ile remedium czy środek zaradczy, jeszcze lepiej lekarstwo na nieuporządkowaną namiętność. Chodziło o to, że popęd seksualny, który zwraca mężczyznę i kobietę ku sobie, jest wpisany przez Stwórcę w ich naturę. Grzech pierworodny naruszył jego pierwotną harmonię, małżeństwo pozostaje jedynym godziwym miejscem jego zaspokojenia.

Spojrzenie na popęd seksualny w ujęciu Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r. wykazywało pewien dysonans. Z jednej strony elementem istotnym zawarcia małżeństwa było wzajemne przekazanie sobie prawa do swojego ciała przez mężczyznę i kobietę, tzw. *ius ad corpus*, z drugiej w celach małżeńskich pojawił się element pożądlivosti. Zanikała granica między popędem a pożądlivością.

II Sobór Watykański odszedł od tego prawnego, budzącego wątpliwości, szczegółowego rozdzielenia celów małżeństwa i wypracował nadrzędną koncepcję małżeństwa, definiując jego istotę: małżeństwo jest – według tekstu *Gaudium et spes* – *intima et profunda communitas vitae et amoris* – głęboką wspólnotą życia i miłości (KDK 48). Akcent jest położony na słowie „miłość”. Jej realizacja stanowi istotę małżeństwa chrześcijańskiego; z niej wypływają wszystkie inne cele małżeństwa, przede wszystkim potomstwo. Miłość małżonków jest fundamentem sakramentu małżeństwa, odbiciem miłości Chrystusa i Kościoła. Sobór nie wahał się stwierdzić, że „małżeństwo nie jest ustanowione wyłącznie dla rodzenia potomstwa” (KDK 50).

Warto dodać, że Jan Paweł II odwołując się do nauczania soborowego zawartego w *Gaudium et spes*, znacznie go pogłębił i ubogacił. Określił małżeństwo jako *communio personarum* – osobową komunie miłości mężczyzny i kobiety. Papież podkreślił, że „termin ‘wspólnota’ jest niewystarczający. Pojęcie ‘komunia’ jest pełniejsze i bardziej adekwatne, [...] mówi więcej i mówi ściślej: oznacza właśnie ową ‘pomoc’ płynącą poniekąd z samego faktu zaistnienia osoby ‘obok’ osoby [...] ‘dla’ osoby”⁴. Słowo „komunia” nawiązuje także do biblijnego terminu „pomoc”, zawartego w znamienym fragmencie Księgi Rodzaju: „Nie jest dobrze, żeby człowiek [mężczyzna] był sam; uczynię mu zatem odpowiednią dla niego pomoc”

⁴ JAN PAWEŁ II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa*, [Katechezy śródowe], Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1986, s. 39.

(Rdz 2,18). Pomoc to także wzajemność w bytowaniu, której nie była w stanie dać pierwszemu człowiekowi żadna inna istota żyjąca⁵.

Celowo została tu przywołana myśl Papieża-Polaka, aby uświadomić czytelnikowi, że polskie duszpasterstwo rodzin przyjęło nauczanie soborowe przede wszystkim dzięki Janowi Pawłowi II i w jego interpretacji. Tym też można tłumaczyć jasną, wierną nauczaniu Kościoła katolickiego, postawę polskich uczestników Synodu Rodziny w Rzymie. Państwo Jacek i Jadwiga Pulikowscy, audytorzy synodalni – z satysfakcją dodam: moi studenci i następcy w duszpasterstwie rodzin w Poznaniu – mogliby nauczyć niektórych purpuratów synodalnych miłości rodziny i wierności nauczaniu Kościoła. Ich świadectwo wypowiedziane 16 października 2015 r. w auli synodalnej w obecności papieża Franciszka, jest – w moim przekonaniu – streszczeniem istoty troski Kościoła o rodzinę, swoistym *credo* duszpasterstwa rodzin. Tym cenniejszym, że opiera się na głębokiej wierze, umiłowaniu Kościoła oraz bardzo bogatym doświadczeniu. Wypływa z nauczania II Soboru Watykańskiego i kolejnych papieży. Warto zacytować fragmenty tego poruszającego świadectwa⁶:

Wasza Świątobliwość, Ojcowie Synodalni, Bracia i Siostry!

Pochodzimy z kraju św. Jana Pawła II i św. Faustyny Kowalskiej, a także z kraju, w którym powstało orędzie Bożego Miłosierdzia. Jesteśmy szczęśliwą rodziną pobłogosławioną przez Boga wieloma darami. Pan dał nam dużo czasu, aby służyć innym rodzinom. Czekaliśmy na nasze pierwsze dziecko przez prawie dwanaście lat. Teraz mamy troje dzieci. Ten długi okres oczekiwania nauczył nas, że każde dziecko jest autentycznym darem Boga dla rodziny [...].

Teraz ponieważ nasze dorosłe dzieci opuszczają już dom i zakładają własne rodziny mamy więcej czasu na wzmocnienie naszej więzi w małżeństwie, jak również na pomoc innym małżeństwom i rodzinom. Jesteśmy przekonani, że wspólna praca dla rodzin, wspólna modlitwa i częsta Eucharystia uratowały nasze małżeństwo od wszelkiego rodzaju kryzysów. Uważamy, że reprezentujemy normalną rodzinę, która wierzy w Boga i jest częścią Kościoła katolickiego. Odpowiedzialność takich rodzin jak nasza polega na stawaniu w obronie tych, którzy cierpią i umierają z powodu imienia Chrystusa oraz na przeciwstawianiu się ideologiom, które starają się zniszczyć nasze małżeństwa, rodziny i dzieci.

Dlatego chcielibyśmy, aby Synod Biskupów zachęcił ludzi oraz docenił następujące wartości:

- małżonków, którzy są wierni sobie i Bogu;
- małżeństwa wychowujące wiele dzieci;
- mężów, którzy dbają z pełną odpowiedzialnością za swoje rodziny;

⁵ Por. tamże.

⁶ *Przemówienie Jadwigi i Jacka Pulikowskich na Synodzie*, <http://www.deon.pl/religia/kosciol-i-swiat/z-zycia-kosciola/art,23852,przemowienie-jadwigi-i-jacka-pulikowskich-na-synodzie.html> [dostęp: 7.01.2016].

- żony dające życie i miłość swoim dzieciom;
- małżeństwa, które nie mogą mieć własnych dzieci, ale odrzucają nieetyczne metody poczęcia;
- tych, którzy zostali opuszczeni przez współmałżonków, ale nadal są wierni sakramentalnej przysiędze ślubnej i nie wchodzi w nowe związki;
- młodych ludzi, którzy przygotowując się do małżeństwa żyją w czystości;
- wszystkich, którzy nie założyli swoich rodzin, ale żyją samotnie i są wierni nauce Kościoła.

Chcielibyśmy, aby Kościół objął z większą troską małżeństwa w kryzysie. Chcielibyśmy również, aby nasz ukochany Kościół grzeszników pochylił się z miłością nad grzesznikami i powiedział im to, co Jezus powiedział do kobiety złapanej na cudzołóstwie: „Idź, a od tej chwili nie grzesz” (J 8,11).

Jesteśmy przekonani, że jedynym prawdziwym sposobem, aby pomóc grzesznikom jest pomóc im w nawróceniu do Boga i nie popełnianiu grzechu. Powrót do życia w czystości i sakramentalnej więzi z Bogiem pomoże im odzyskać pełnię szczęścia na tym świecie, i... w niebie.

II. INSPIRACJA KONSTYTUCJI *GAUDIUM ET SPES* DLA TEORII I PRAKTYKI POLSKIEGO DUSZPASTERSTWA RODZIN

W prowadzonej tutaj refleksji opieramy się na *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym*. Warto to podkreślić, że charakteryzuje ją spojrzenie pastoralne, oparte jednak na doktrynie katolickiej. Kościołem kieruje troska o współczesny mu świat i jego problemy. Takie spojrzenie nie jest więc odkryciem obecnego Synodu o rodzinie. Odczytywanie znaków czasu i ich interpretację w świetle Ewangelii II Sobór Watykański wskazał jako zasadę zbawczej misji Kościoła Chrystusowego (por. KDK 4). W tym duchu Vaticanum II umieścił na początku konstytucji *Gaudium et spes* kwestię małżeństwa i rodziny na pierwszym miejscu wśród współczesnych palących problemów.

Polskie duszpasterstwo rodzin od ponad pięćdziesięciu lat wszechstronną troskę o małżeństwa i rodziny stawia jako priorytet wysiłków duszpasterskich. Kościół w Polsce od wieków opierał się na stabilności rodziny, jej wierności wartościom chrześcijańskim. Symbioza między nimi jest tak wielka, że kto chce uderzyć w Kościół, uderza najpierw w rodzinę, a kto chce zniszczyć rodzinę polską, uderza w autorytet Chrystusowego Kościoła. Tu chodzi o egzystencjalną zasadę, a nie o banalne porzekadło: „Polak to katolik”. Millenijne hasło prymasa S. Wyszyńskiego „Rodzina Bogiem silna” nie tyle jest afirmacją rzeczywistości społecznej, ile duszpasterskim zadaniem Kościoła.

Doświadczenie ponad pięćdziesięciu lat duszpasterstwa rodzin w Polsce przekonuje o tym, że idea przewodnia refleksji soborowej stała się jego mottem. Chodzi o fragment z *Gaudium et spes*: „Sobór, ukazując w jaśniejszym świetle niektóre roz-

działy nauki Kościoła, pragnie oświecić i natchnąć otuchą chrześcijan i wszystkich ludzi, którzy usiłują ochraniać i wspierać wrodzoną godność stanu małżeńskiego i jego niezwykłą wartość sakralną” (KDK 47). W prowadzonej tu refleksji celowo uwypuklam najpierw istotę spojrzenia soborowego na małżeństwo i rodzinę, bo ono miało znaczący wpływ na duszpasterstwo rodzin w Polsce. Problematyka małżeństwa i rodziny otwiera część drugą *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym* zatytułowaną *Niektóre bardziej palące problemy* i nosi tytuł *Poparcie należne godności małżeństwa i rodziny* (KDK 48-52). Układ refleksji soborowej ma charakter pastoralny, według paradygmatu *voir-juger-agir*⁷, czyli opis sytuacji, nauczanie Kościoła, troska duszpasterska. Stąd kolejność omawianych zagadnień:

1. Małżeństwo i rodzina w świecie dzisiejszym
2. Świętość małżeństwa i rodziny
3. Miłość małżeńska
4. Płodność małżeńska
5. Uzgadnianie miłości małżeńskiej z poszanowaniem życia ludzkiego
6. Troska obowiązująca wszystkich o podniesienie [godności] małżeństwa i rodziny

Jak na dokument pastoralny zaskakuje nieco pewna dysproporcja. Pierwszy punkt analizuje bardzo skrótowo sytuację małżeństwa i rodziny w dobie soborowej. Cztery kolejne przedstawiają nauczanie Kościoła katolickiego, ze szczególnym akcentem położonym na miłość małżeńską. Zaledwie jeden, punkt końcowy wskazuje na kierunki działalności duszpasterskiej. Wykład doktryny przeważa nad wskazaniem duszpasterskimi. Takie ujęcie – moim zdaniem – zdominowało polskie duszpasterstwo rodzin. Łatwiej było przedstawić niezmienną naukę Kościoła, niż zaproponować adekwatne rozwiązania duszpasterskie w obliczu gwałtownych zmian politycznych, społecznych i religijnych, jakie uderzały w rodzinę polską i w samą koncepcję małżeństwa. Zupełnie inne proporcje znalazły się w kluczowej adhortacji Jana Pawła II *Familiaris consortio*, chociaż papież nawiązuje w niej wielokrotnie do nauczania soborowego.

Aktualizując to zagadnienie łatwo zrozumieć, dlaczego biskupi afrykańscy, oburzeni na agresję niektórych „postępowych” [celowo to określenie umieszczam w cudzysłowie] braci z Europy Zachodniej, żądają, by na obecnym Synodzie Biskupów nie manipulować przy doktrynie Kościoła, lecz skupić się na koniecznych rozwiązaniach duszpasterskich, wiernych nauczaniu Kościoła katolickiego, ale uwzględniających wyzwania współczesnych czasów. Taka była już postawa polskiej delegacji na zgromadzeniu nadzwyczajnym Synodu Biskupów w 2014 r.

⁷ „Dostrzegać – oceniać – działać” to triada zastosowana przez francuską Akcję Katolicką w środowisku młodzieży robotniczej (JOC), przejęta jako metoda teologii pastoralnej i duszpasterskiej działalności Kościoła.

Powracając do relacji na temat polskie duszpasterstwo rodzin a *Gaudium et spes* w odniesieniu do sytuacji małżeństwa i rodziny w świecie dzisiejszym, trzeba podkreślić, że brak nam pełnej i adekwatnej analizy empirycznej tej sytuacji, zwłaszcza socjologii rodziny i jej uwarunkowań psychologicznych. Cenne publikacje prof. F. Adamskiego i o. L. Dyczewskiego ujmują sytuację sprzed wielu lat. Psychologowie freudowscy czy behawioralni w jakiejś części wpisali się w ideologię *gender*. Takie głosy, jak prof. Marii Ryś są dyskredytowane przez naukowców legitymujących swoje poglądy tytułami naukowymi, a nie rzetelnym poszukiwaniem prawdy.

Aspekty teologiczne w działalności i formacji duszpasterstwa rodzin w Polsce w dużym stopniu zostały ukształtowane przez II Sobór Watykański, zwłaszcza przez *Konstytucję duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym*. Te aspekty są ściśle powiązane. Podstawowy, jakim jest miłość jako fundament małżeństwa, już został omówiony.

Polskie *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin*, wiążący dokument dla troski Kościoła katolickiego w Polsce⁸, wypływa z inspiracji *Gaudium et spes*, doprecyzowanej przez *Familiaris consortio*. *Dyrektorium* wielokrotnie odwołuje się do nauczania II Soboru Watykańskiego na temat małżeństwa i rodziny. Już pierwsze zdanie we wprowadzeniu ogólnym nawiązuje do myśli przewodniej tego nauczania: „Małżeństwo i rodzina stanowią jedno z najcenniejszych dóbr ludzkości. Z tego powodu na wszystkich ludziach i tworzonych przez nich wspólnotach i organizacjach, ciąży niezbywalny obowiązek skutecznej troski o powszechną promocję małżeństwa i rodziny, oraz chronienie jej przed wszelkimi zagrożeniami”⁹. Ta myśl inspirowała wysiłki osób zaangażowanych w polskie duszpasterstwo rodzin, zarówno duchownych jak i świeckich.

W obrębie teologii małżeństwa, w duchu *Gaudium et spes*, duszpasterstwo rodzin koncentrowało swoją uwagę na sakramentalności małżeństwa. Ukazanie narzeczonym istoty tego sakramentu jako obrazu więzi Chrystusa z Kościołem i jak najlepsze przygotowanie do jego godnego przyjęcia i życiowej realizacji, stało się podstawowym zadaniem duszpasterstwa rodzin. Obszerny fragment *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym* podkreśla doniosłość sakramentu małżeństwa, wskazuje, że jego istotą jest miłość pomiędzy mężczyzną a kobietą, omawia przymioty małżeństwa sakramentalnego, zwłaszcza jego nierozzerwalność. Cytuję tytułem przykładu: „Osobny sakrament umacnia i jakby konsekruje małżonków chrześcijańskich do obowiązków i godności ich stanu; wypełniając mocą tego sakramentu swoje zadania małżeńskie i rodzinne, przeniknięci

⁸ Zredagowany pod kierunkiem bpa Stanisława Stefanka, przyjęty przez Episkopat Polski 1 maja 2003 r.: KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium duszpasterstwa rodzin*, Warszawa: Fundacja Vita Familiae 2003.

⁹ *Dyrektorium*, nr 1, odnośnik do KDK 52.

duchem Chrystusa, który przepaja całe ich życie wiarą, nadzieją i miłością, zbliżają się małżonkowie coraz bardziej do osiągnięcia własnej doskonałości i obopólnego uświęcenia, a tym samym do wspólnego uwielbienia Boga” (KDK 48). W tych słowach została też ujęta specyfika świętości małżeńskiej i rodzinnej, budowana wspólnym wysiłkiem mężczyzny, kobiety i ich dzieci. Na tym tle duszpasterstwo rodzin rozwinęło bogatą refleksję o powołaniu małżeńskim i duchowości małżonków. Przez wiele lat bowiem koncepcję powołania i wypływającej z niej duchowości rezerwowano stanowi kapłańskiemu i zakonnemu.

Fragment *De matrimonii dignitate* z konstytucji *Gaudium et spes* osobną refleksję poświęcił kwestii płodności małżeńskiej (KDK 50). Akcentując miłość jako istotę małżeństwa, nie umniejszył znaczenia płodności, lecz ją wpisał w miłość. Oto słowa Soboru: „Małżeństwo i miłość małżeńska z natury swej skierowane są ku płodzeniu i wychowywaniu potomstwa. Dzieci też są najcenniejszym darem małżeństwa i rodzicom przynoszą najwięcej dobra” (KDK 50). Nauczanie Soboru ułatwiło duszpasterstwu rodzin przesunięcie akcentu z naturalnego planowania rodziny na odpowiedzialne rodzicielstwo w świetle prawa Bożego i nauki Kościoła: „Niech chrześcijańscy małżonkowie będą świadomi, że w swoim sposobie działania nie mogą postępować wedle własnego kaprysu, lecz że zawsze kierować się mają sumieniem, dostosowanym do prawa Bożego, posłuszni Urzędowi Nauczycielskiemu Kościoła, który wykląda to prawo autentycznie, w świetle Ewangelii. Boskie prawo ukazuje pełne znaczenie miłości małżeńskiej, chroni ją i pobudza do prawdziwie ludzkiego jej udoskonalenia” (KDK 50). Ta nauka Soboru zainspirowała nie tylko polskie duszpasterstwo rodzin, lecz także encyklikę *Humanae vitae* i adhortację *Familiaris consortio*.

Oczywiście, można mieć pewien niedosyt, jeśli chodzi o propozycje pastoralne II Soboru Watykańskiego w zakresie duszpasterstwa rodzin. Znalazły się one w końcowym numerze i zostały określone dość obszernym tytułem: *Troska obowiązująca wszystkich o podniesienie [godności] małżeństwa i rodziny* (KDK 52). Sobór przypomina najpierw, że „rodzina jest szkołą bogatszego człowieczeństwa”, w której ojciec, matka i dzieci mają swoją rolę do spełnienia. Potem podkreśla miejsce rodziny w społeczeństwie, co wiąże się z obowiązkiem troski o nią ze strony państwa. Chrześcijanie winni dawać świadectwo własnego życia rodzinnego. Jest wreszcie apel do różnych środowisk o wsparcie rodziny w realizacji jej powołania: ludzie nauki, kapłani, zrzeszenia rodzinne. Na końcu *Gaudium et spes* jeszcze raz wraca do myśli centralnej, że małżonkowie przez swoją wierną miłość mają być świadkami miłości Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego.

Podsumowując całokształt przedłożonej refleksji, należy stwierdzić, że II Sobór Watykański w konstytucji duszpasterskiej *Gaudium et spes* naszkicował chrześcijańską wizję małżeństwa i rodziny. Pogłębili ją kolejni papieże, zwłaszcza Jan Paweł II. Duszpasterstwo rodzin pochyliło się nad tą wizją i wypełniło ją ofiarną troską o polskie rodziny.

BIBLIOGRAFIA

- Dyrektorium duszpasterstwa rodzin, Warszawa: Fundacja Vita Familiae 2003.
- JAN PAWEŁ II, Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Odkupienie ciała a sakramentalność małżeństwa, [Katechezy środowe], Città del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana 1986.
- KAMIŃSKI R., PYŻLAK G., GOLEŃ J. (red.), Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna, Lublin: Bonus Liber 2013.
- MIERZWIŃSKI B., Rodzin duszpasterstwo, w: R. KAMIŃSKI, W. PRZYGODA, M. FIAŁKOWSKI (red.), Leksykon teologii pastoralnej, Lublin: TN KUL 2006, s. 737-743.
- MIERZWIŃSKI B., LANDWÓJTOWICZ P., Geneza i rozwój duszpasterstwa rodzin, w: R. KAMIŃSKI, G. PYŻLAK, J. GOLEŃ (red.), Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa działalność pastoralna, Lublin: Bonus Liber 2013, s. 45-66.
- ZAREMSKI Z., Troska Kościoła w Polsce o małżeństwo i rodzinę po Soborze Watykańskim II, Toruń: UMK 2013.

GAUDIUM ET SPES
INSPIRACJĄ DLA DUSZPASTERSTWA RODZIN W POLSCE

Streszczenie

II Sobór Watykański miał przede wszystkim charakter pastoralny, o czym świadczy konstytucja *Gaudium et spes*. Ten dokument kwestię małżeństwa i rodziny umieszcza na pierwszym miejscu wśród problemów palących współczesnego świata i poświęca jej obszerny fragment swojej refleksji (KDK 47-52). Autor w swoim artykule uzasadnia tezę, że ten właśnie fragment miał istotny wpływ na koncepcję i działalność duszpasterstwa rodzin w Polsce. Soborowe nauczanie na temat małżeństwa i rodziny znalazło miarodajną interpretację i rozwinięcie w dokumentach papieży: Pawła VI (głównie encyklika *Humanae vitae*) i Jana Pawła II (zwłaszcza adhortacja *Familiaris consortio*, encyklika *Evangelium vitae*, *List do rodzin*). Nauczanie papieskie pozwoliło duszpasterstwu rodzin głębiej zrozumieć sens przesłania soborowego oraz lepiej wcielić je w życie. Jednak łatwiej było przedstawić doktrynę Kościoła katolickiego w zakresie małżeństwa i rodziny, trudniej natomiast przekonać młodzież, narzeczonych i małżonków do zastosowania jej w życiu.

Pierwsza część artykułu zawiera analizę nowych aspektów nauczania soborowego na temat małżeństwa i rodziny. Wymownym przykładem było przejście od czysto prawnego ujęcia istoty małżeństwa, zawartego w Kodeksie Prawa Kanonicznego (CIC) z 1917 r. do koncepcji małżeństwa jako wspólnoty życia i miłości. W sposób wyraźny akcent został położony na miłości, jako istotnego elementu sakramentu małżeństwa. Jan Paweł II określił to terminem *communio personarum*. Swoiste *credo* polskiego duszpasterstwa rodzin zostało wyrażone w wystąpieniu Jadwigi i Jacka Pulikowskich – audytorów podczas Synodu Biskupów o rodzinie w 2015 r. Autor przytacza treść ich wystąpienia.

Druga część artykułu analizuje fragment soborowego dokumentu *Gaudium et spes*, zatytułowany *De matrimonii dignitate* i ukazuje jego implikacje w polskim duszpasterstwie rodzin. Jest ono cennym dowodem troski Kościoła o tę podstawową komórkę każdego społeczeństwa, jaką stanowi rodzina.

Słowa kluczowe: Sobór Watykański II, konstytucja *Gaudium et spes*; duszpasterstwo rodzin; małżeństwo; rodzina; Jan Paweł II